

instanci odloča kot veliki korektor vsega življenja. Zato Upornice, te brezdušni konvenciji in v njej zasidranim, zaokvirjenim „zlatim“ resnicam in nazorom, ki se tako često rade sklicujejo na svojo večno veljavnost, upirajoče se žene niso vsekdar in vselej upornice, ki jim gre za veliko stvar, temveč so včasih tudi upornice proti zdravemu nagonu, proti srcu, proti naravnemu redu stvari, ki morajo in morejo naposled v svoj tir le preko velikega korektiva življenja samega, mimo alogične logike morale in njenih družabnih rekvizitov.

Van Ammers-Küllerjeva je zajela ta vedno pekoči problem v široki koncept treh generacij, ki si časovno sledijo v dobrem stoletju. S četrto generacijo, ki dorašča že v naš čas po vojni, je problem družabne preorientacije dokončan v smislu enakopravnosti žen, in tukaj se nekako pretrga moralična nit emancipacijskega boja ob rodu, ki je požel sadove boja, a se tega ne zaveda več. Da, in tudi ta brezčutnost in navidezna nevhvaležnost je upor — mnogo večji, kakor ga slutimo. Zakaj to je upor, ki se odloča brez preizkušenih gesel polpreteklega človeka na najbolj opasnem terenu: strasti in ljubezni in sreče. In tukaj je Van Ammers-Küllerjeva s svojim čutom za intimnost človeka, za pristnost in ženskost moderne meščanske žene — zakaj ona je zajela le v domači meščanski svet — narahlo začrtala tisto mejo, kjer boriteljica postane tudi kritik pretiranega, prepovršnega ali do sitosti pritiranega izživljanja in v kaos hitečega poželenja.

Roman je po vsem svojem nastroju tipično dobro-malomeščanski roman. Karakteristika patricijske leydenske rodbine je zlasti v prvem delu mojstrska. Proti koncu prevladuje kozmopolitični nastroj. Moralistična žilica pisateljice drži fabulo skoz in skoz v mejah, ki jih zmorejo le ljudje iz prereza meščanske družbe. Zato bo roman s pridom čitala zlasti malomeščanska sredina.

Oprema knjige je precej lična, a brez posebnih pretenzij na zunanji okus.

O. Fr.

Jovan Popović: Reda mora da bude, 13 novela iz Vojvodine. Izdanje Nolit, Beograd.

Odlična beograjska založnica Nolit je po daljši seriji prevodov iz tujih literatur izdala trinajst novel Jovana Popovića kot prvo knjigo iz domače srbskohrvaške književnosti. Knjiga zasluži pozornost in je prav, da se seznanimo z njo tudi slovensko občinstvo.

Snov je zajeta izključno iz Vojvodine, iz pokrajine, kjer se tesno prepletajo razne narodnosti, beda in bogastvo. Avtor sam je iz dobre meščanske hiše in vprav svet bogatih Banatčanov z njihovimi spekulacijami, dobički in nazori, slugami in podložniki mu daje serijo tipičnih postav. Piše z rezko ironijo, s sredstvi nove realistične stilne in izrazne umetnosti, bogato izrabljajoč kolorit domačega narečja. Tuintam še s senco tiste lirične melanholije, ki je lastna čutečim ljudem, ko se na črti preloma poslavlja od nečesa, kar jim je bilo blizu. Proti svetu malomeščanstva stoji Popović z aktivnim odporom, z mržnjo človeka, ki se do ironije mračen ali miren dotika ran zastrupljenega telesa. Aktivni odpor proti njemu, ki je večkrat enak že političnemu razračunavanju z njim, mu daje neko borbena nestrpnost in je verjetno nekoliko kriv, da ne izčrpa mnogih strani malomeščanskega življenja. Hote ali nehote ga je najjače izrazil v eni svojih najlepših novel, v „Deci“, v prvem srdcu mladega bajtarskega Miše: „Dvigne pest in zapreti v zrak. Stisnil je zobe

z nagomiljeno grenkostjo vekov, ki že nosi njegova bodoča zavestna sovraštva.* Popovičeva borbena usmerjenost, ta velika ironizirajoča obsodba malomeščanstva, nosi tedaj vse znake socialno-političnega mišljenja in čuvstvovanja v smislu razrednega pojmovanja razvoja človeške družbe. A v njem je toliko umetniške nature in motrilca ljudi, da zakorenini svoj ideološki odnos v žive ljudi, čeprav večkrat s primitivnejšimi sredstvi. Lirično nadahnjena pronicavost v drobno usodo ljudi pa mu je dala nekaj najlepših novel (Deca, Direktor Soruljaga). Večina novel je tudi osebno zvezanih s pisateljem: nanašajo se na njegovo mladost in doživljanje v nji. To mladost nam razodeva z mnogo iskrenosti v mnogih njenih intimnostih. Samo tuintam se mi zdi, da jo je poznejši dorasli človek napravil še nekoliko mračnejšo in bolestnejšo, kakor je bila.

Hegedušičeve risbe, ki spremljajo tekst ilustrativno na nekaterih mestih, so preveč groszovsko stereotipne, imajo pa podoben nastroj kakor novele same.

O. Fr.

LIKOVNA UMETNOST

JESENSKA UMETNOSTNA REVIIJA

Iz kataloga „Razstave slik in kipov slovenskih umetnikov“, ki je bila septembra meseca letos v Jakopičevem paviljonu, ni bilo posneti, kdo je prav za prav priredil razstavo. Znak skromnosti ali — zadrege? V prejšnjih časih so se ukvarjala z razstavami umetniška društva, nato lastnik paviljona, mojster Jakopič sam, kesneje Narodna galerija. Letošnjo jesensko razstavo je pa — prvič v slovenski umetnostni zgodovini — organiziral trgovec s slikami Anton Kos. Značilno za ta čas je, da naši oblikovni umetniki niti v tej revščini in stiski ne čutijo toliko stanovski vzajemnosti, da bi se združili vsaj za take skupne nastope. Tako je moral prevzeti to nalogo trgovec, ki je razstavo zasnoval v bistvu seveda po svojih, to je poslovnih vidikih.

Zaradi tega prireditelj sicer ni bila dosti drugačna kakor premnoge, ki smo jih videli zadnja leta, zlasti na velesejmu. Prodajni namen je bil očiten, estetski cilji so skromno ostali v ozadju. Zato je bilo vsega po malo, zastopani so bili brez načelne izbire in kakovostne ločitve starejši in mladi, pristaši raznih smeri in struj. Mnogo del smo že večkrat videli na javnih smotrah.

Večjo zbirko slik iz različnih dob življenja je pokazal *Ferdo Vesel*, mogočen stvariteljski temperament, ki še vedno bruha iz sebe in ustvarja, kjer bi si drugi upal komaj obnavljati in posnemati. Med mladostnimi deli je bilo več intimno rahlih impresij v najboljšem, še prvotnem pomenu te tako nápak umevane besede. Poleg njih so se nova dela iz zrelih let zdela kakor prizori iz tajnega utripanja narave. Umetnik je globoko proniknil v skrivnostno bitje prirode, tako se zde na primer njegove slike gob v temnem gozdu kakor odsevi iz nepoznanega življenja rastlin. Izbrušena tehnika Veselovega že skoro zgolj optičnega slikarstva postaja ponekod malone sama sebi namen, drugod spet prehaja kar v virtuoznost, ki pa vendar ni mogla zabrisati velikopoteznosti in globoke tvornosti tvorca. Zanimivo je, kako so po koloritu njegova stara monakovska dela podobna Groharjevim mladostnim slikam.

Precejšnjo zbirko je zbral *Rihard Jakopič*, in sicer nekaj figuralnih kompozicij, portret in venec cvetličnih tihožitij. Pogosto že ponavljane in zato